

RABA ZEMLJEPISNIH RAZLIČKOV SLOVENSKEGA JEZIKA GLEDE NA STOPNJO IZOBRAŽEVANJA IN RAZLIČNE GOVORNE POLOŽAJE

Raziskava je pokazala, da se v rabi zemljepisnih različkov kažejo razlike glede na stopnjo izobraževanja in glede na govorne položaje; v osnovni šoli se relevantne razlike kažejo tudi glede na spol. V nadaljnje raziskave bi bilo smiselno v analizo vključiti večje število anketirancev, da bi bilo moč sklepati na celotno populacijo in ugotovitve predstavljati ne le na izbranem vzorcu; v univerzitetnih študijskih programih bi bilo smiselno raziskovani vzorec razširiti še na nehumanistične študijske smeri. Zgolj nakazana je bila problematika govora z ostalimi zaposlenimi na izobraževalnih ustanovah; izobrazbeno strukturo bi bilo smiselno definirati natančneje.

zemljepisni različki, slovenski jezik, stopnja izobraževanja, govorni položaj

The research has shown the differences in use of dialectal speeches according to the level of education and different speaking situations; the results in primary school show significant differences according to gender, as well. Further research should be based on higher number of scholars in order to make conclusions for the entire population; university study programmes should also be expanded to nonhumanistic programmes. Problematics of communicating with employees who do not teach is merely indicated; structure of employment should be accurately defined.

dialectal speeches, Slovenian language, level of education, speaking situation

1 Uvod

Prispevek zajema obravnavo rabe zemljepisnih različkov slovenskega jezika glede na stopnjo izobraževanja (drugo in tretje triletje osnovne šole, gimnazijski srednješolski program ter izbrani univerzitetni študijski programi Pedagoške fakultete in Filozofske fakultete v Mariboru) in različne govorne položaje (šolsko okolje, in sicer učenec/dijak/študent : učenec/dijak/študent, učenec/dijak/študent : učitelj, učenec/dijak/študent : druge uradne osebe v izobraževalni ustanovi; domače okolje, in sicer vrstnik : vrstnik, otrok : starši, sokrajan : sokrajan). Tematika je osvetljena s teoretičnega in empiričnega vidika (z izvedbo in analizo anketnega vprašalnika, ki vključuje učence, dijake in študente predvsem severnoštajerskega govornega področja).

2 Teoretični del

Slovenski jezik se po normativni in trenutno veljavni slovnici slovenskega jezika loči na socialne, funkcijske, prenosniške, časovne ali zgodovinske ter mernostne snope ali zvrsti (Toporišič 2000: 13). Socialnozvrstno se deli na nadzvrsti, to sta knjižni in neknjižni jezik. Prvi je namenjen sporazumevanju in sploh sporočanju na vsem slovenskem ozemlju in ima vsenarodno ter narodnoreprezentativno vlogo. Drugi je v rabi na točno določenih zemljepisnih področjih. Knjižni jezik se deli na zborni in splošno- ali knjižnopogovorni, neknjižni jezik pa na pokrajinske pogovorne jezike in posamezna zemljepisna narečja (Toporišič 2000: 14); v *Slovenskem pravopisu* so neknjižne zvrsti označene kot neknjižni pogovorni jezik, narečja, mestne govorice (SP 2001: 127–128). Zborni jezik uporablja jezikovno (vsaj srednješolsko) izobraženi človek v javnem govornem položaju, večinoma v pisni, nekaj tudi v govorni obliki (branje, recitiranje, deklamiranje ...) (Toporišič 2000: 15). Manj stroga oblika knjižnega zbornega jezika je splošno- ali knjižnopogovorni jezik; njegov uporabnik je isti kot uporabnik zbornega jezika, a v glavnem v drugačnem, to je neuradnem, pogosto zasebnem govornem položaju; splošno- ali knjižnopogovorni jezik se navadno samo govori, večinoma brez vnaprej pripravljenega besedila, torej spontano, prosto (Toporišič 2000: 16). Med neknjižne zvrsti štejemo pokrajinske pogovorne jezike, ki nastajajo kot zemljepisno nadnarečje za opravljanje nalog, ki jih ima v vsenarodnem okviru knjižni jezik (Toporišič 2000: 21), predstavljajo pa vmesno stopnjo do narečij, saj je v njih tudi večje število narečnih značilnosti.

O (ne)knjižnih zvrsteh slovenskega jezika in poskusih njihove (ponovne) klasifikacije je bilo v zadnjih letih dosti zapisanega.¹ V dialektologiji je za neknjižni govor bolj ali manj uveljavljena terminologija naslednja: (krajevni) govor (mešani, prehodni), narečje ali dialekt, podnarečje, nadnarečje, slednje kot sopomenka za pokrajinski pogovorni jezik, ter narečna skupina ali baza (Smole 1997: 281–282). Zanimiv je predlog drugačnega načina delitve socialnih zvrsti, ki normiranega knjižnega jezika ne bi več postavljali v prestižni socialnozvrstni položaj, ampak bi ga postavil le na nasprotni pol naravnemu narečnemu (krajevnemu) govoru, med njiju pa bi bila uvrščena vsa množica različic pogovornega jezika (Smole 2004: 323–324).

Za potrebe izvedbe in analize anketnega vprašalnika o zemljepisnih različnih slovenskega jezika je bila kot temelj izbrana za slovenski jezik trenutno veljavna socialnozvrstna razdelitev (Toporišič 2000: 13, SP 2001: 127–128), terminološko prilagojena stopnji izobraževanja šolarjev (učencev, dijakov oz. študentov); v anketni vprašalnik je bil kot predvidevana in med mladostniki pogosto uporabljana socialnozvrstna modifikacija vključen tudi sleng. Anketni vprašalnik temelji na tezi,

¹ Pogorelec 1965: 132–156, 1998: 56–65; Škofic 1991; Zorko 1995: 339–352; Koletnik 2001: 245–254; Smole 1997: 281–288, 2003: 321–330; Šekli 2004: 41–58; Kenda-Jež 2004: 263–276; Tivadar 2004: 437–452; Vogel 2004: 453–468; Krajnc 2005: 13–22; Valh Lopert 2005: 15–63 idr.

da je narečje materni jezik vsakega posameznika. Anketiranci prihajajo v veliki večini iz severnoštajerskega govornega področja, to je iz Maribora in okolice, torej iz južnopohorskega narečja, na razvoj in nastanek katerega je temeljno vplivala štajerska narečna skupina, na vzhodu pa še panonska ter na zahodu koroška narečna skupina. V samem mestnem jedru se je ob tovrstnem narečnem prepletanju razvil mariborski pogovorni jezik, ki je dandanes tudi pod močnim vplivom knjižnega jezika (šola, cerkev, mediji ...) (Zorko 1995: 341, 352).

V anketnem vprašalniku so bile tako uporabljene formulacije *krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani); nadnarečna oblika govora, ki je blizu krajevni narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli) (nadsnarečje); nadnarečna oblika govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji (splošno- ali knjižnopogovorni jezik), knjižno (zbornu), v govoru mladostnikov (slengu).*

3 Empirični del

3.1 Metodologija dela

Pridobivanje podatkov je potekalo najprej s sestavo anketnih vprašalnikov, sledili sta kvalitativna in kvantitativna obdelava. Posamezni anketni vprašalnik zajema 10 vprašanj zaprtega oz. nekaj polodprtega tipa, vprašanje 8 je razdeljeno na štiri podvprašanja.

Prvo vprašanje sprašuje po spolu, drugo po stopnji izobraževanja in tretje po okolju, iz katerega anketiranci izhajajo (mesto, kraj, vas, bivanje v različnih krajih ali celo državah). Četrto vprašanje ločeno sprašuje po izobrazbi matere in očeta. Vprašanja med 5 in 10 poizvedujejo po zvrstnosti govora anketirancev, to je doma z najožjimi sorodniki (vprašanje 5), doma s sokrajani nevrstniki (vprašanje 6), doma s sokrajani vrstniki (vprašanje 7), v šoli pri urah slovenščine (vprašanje 8.1), pri urah drugih predmetov (vprašanje 8.2), s sošolci (vprašanje 8.3) ter z ostalimi zaposlenimi na šoli (vprašanje 8.4); zadnji dve vprašanji posegata na področje zavedanja obvladovanja svojega narečnega govora (vprašanje 9) in na področje čustvenega odnosa do narečnosti (vprašanje 10). Samo zadnje vprašanje je omogočalo več odgovorov.

Anketni vprašalniki so bili izdelani glede na različne stopnje izobraževanja; razlika je bila narejena med vprašalniki za osnovno šolo in med tistimi za srednjo šolo ter univerzitetno raven. Razlike so večinoma v formulaciji anketnih vprašanj (*nadsnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji* za osnovno in srednjo šolo proti *nadsnarečno obliko govora, ki je bliže splošnemu pogovornemu jeziku, torej, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji* za univerzitetni nivo (vprašanje 5.c) in *v govorici mladostnikov (slengu)* za

osnovno in srednjo šolo proti *sleng* za univerzitetni nivo (vprašanji 7 in 8.3), ponekod je bila za univerzitetni nivo izobraževanja dodana izbira natančneje opredeljene zvrstnosti (splošni (knjižno-)pogovorni jezik (vprašanji 5.č in 6.č).²

3.2 Raziskovalni vzorec

Anketa je bila izvedena v oktobru in novembru 2007, in sicer v osnovnih, srednjih in univerzitetnih izobraževalnih ustanovah mariborskega govornega področja. V osnovni šoli je bilo anketiranih 78 učencev 6., 7., 8. in 9. razreda devetletke, v srednji šoli je bilo anketiranih 109 dijakov gimnazije 1., 2., 3. in 4. letnika, na univerzi pa 250 študentov vseh letnikov različnih študijskih smeri dveh fakultet (študentje slovenistike, prevajanja in tolmačenja ter razrednega pouka). Vprašalniki so anketirance vseh stopenj diferencirali glede na spol; diferenciacija na univerzitetni stopnji izobraževanja je zaradi večinoma prevladujočega enega spola izbranih študijskih smeri zanemarjena.

5. Doma najpogosteje govorim:³

		Krajevni narečni govor	Govor blizu krajevnega narečja	Govor blizu RTV	Splošni (knjižni) pogovorni jezik	Knjižno	Drugo
6. r. OŠ	Ž	33,3 %	–	22,2 %	–	44,5 %	–
	M	50 %	50 %	–	–	–	–
7. r. OŠ	Ž	62,5 %	–	12,5 %	–	–	25 %
	M	87,5 %	–	–	–	–	12,5 %
8. r. OŠ	Ž	42,9 %	–	21,4 %	–	7,1 %	28,6 %
	M	77,8 %	5,5 %	16,7 %	–	–	–
9. r. OŠ	Ž	50 %	–	–	–	–	50 %
	M	57,2 %	28,6 %	–	–	14,2 %	–
1. 1. SŠ	Ž	70 %	20 %	–	–	–	10 %
	M	64,3 %	21,5 %	7,1 %	–	–	7,1 %
2. 1. SŠ		70 %	23,3 %	6,7 %	–	–	–
3. 1. SŠ		55,2 %	27,6 %	13,8 %	–	3,4 %	–
4. 1. SŠ	Ž	60 %	10 %	20 %	–	–	10 %
	M	71,4 %	14,3 %	14,3 %	–	–	–
SJ 1		40,6 %	21,6 %	21,6 %	16,2 %	–	–
SJ 2		47,8 %	17,5 %	21,7 %	13 %	–	–
SJ 3		28,6 %	45,7 %	20 %	5,7 %	–	–
SJ 4		48,8 %	34,2 %	12,2 %	2,4 %	–	2,4 %
RP		63,2 %	13,2 %	19,7 %	2,6 %	–	1,3 %
PT		52,6 %	21,1 %	10,5 %	15,8 %	–	–

V 6. r. OŠ 44,5 % deklet doma govori knjižno, 22,2 % pa uporablja govor blizu RTV, pri fantih istega razreda 50 % uporablja v enakem govornem položaju krajevni

²Pregled anketnih vprašalnikov za osnovno in srednjo šolo ter za univerzitetni nivo izobraževanja je dodan na koncu prispevka.

³SJ 1–SJ 4 (študijski program Slovenski jezik s književnostjo, 1.–4. letnik), RP (študijski program Razredni pouk, 1. letnik), PT (študijski program Prevajanje in tolmačenje, 1. letnik).

narečni govor, 50 % pa govor blizu krajevemu narečnemu. Preseneča visok odstotek knjižnega govora pri dekletih; morda je to vpliv visoke stopnje izobrazbe staršev (višja šola in več).

V 7. r. OŠ 62,5 % deklet govori krajevni narečni govor, 25 % pa ostale možnosti, pri fantih pa kar 87,5 % uporablja krajevni narečni govor. V 8. in 9. razredu pri dekletih poleg krajevnega narečnega govora narašča raba slenga (28,6 % v 8. razredu in 50 % v 9.), pri fantih pa je izrazita raba krajevnega narečnega govora in govora, ki je blizu krajevemu narečnemu (83,3 % v 8. r. in 85, 8 v 9. r.), medtem ko rabe slenga pri fantih omenjene starostne skupine ne zasledimo.

V srednji šoli pri obeh spolih v veliki večini prevladuje narečnost (med 70 % in 93,3 %).

Na univerzitetni stopnji v vseh letnikih prevladuje narečnost v govoru, in sicer z najmanj 62, 2 % v 1. l. študijske smeri Slovenski jezik s književnostjo, najizrazitejša pa je v 4. l. prej omenjene študijske smeri s kar 83 %.

6. S sokrajani (nevrstniki) najpogosteje govorim:

		Krajevni narečni govor	Govor blizu krajevnega narečja	Govor blizu RTV	Splošni (knjižni) pogovorni jezik	Knjižno	Drugo
6. r. OŠ	Ž	22,2 %	22,2 %		–	55,6 %	–
	M	44,5 %	22,2 %	22,2 %	–	11,1 %	–
7. r. OŠ	Ž	28,6 %	–	42,8 %	–	28,6 %	–
	M	75 %	–	–	–	25 %	–
8. r. OŠ	Ž	35,7 %	42,9 %	7,1 %	–	14,3 %	–
	M	64,7 %	23,5 %	–	–	11,8 %	–
9. r. OŠ	Ž	12,5 %	25 %	–	–	62,5 %	–
	M	71,4 %	–	–	–	28,6 %	–
1. l. SŠ	Ž	35 %	50 %	5 %	–	5 %	5 %
	M	75 %	16,7 %	8,3 %	–	–	–
2. l. SŠ		46,7 %	46,7 %	6,6 %	–	–	–
3. l. SŠ		44,8 %	37,9 %	17,3 %	–	–	–
4. l. SŠ	Ž	20 %	40 %	40 %	–	–	–
	M	57,1 %	14,3 %	14,3 %	14,3 %	–	–
SJ 1		43,3 %	24,3 %	18,9 %	13,5 %	–	–
SJ 2		43,5 %	13 %	39,1 %	4,4 %	–	–
SJ 3		28,6 %	40 %	22,8 %	8,6 %	–	–
SJ 4		40 %	35 %	20 %	5 %	–	–
RP		60,5 %	10,5 %	23,7 %	5,3 %	–	–
PT		44,7 %	23,8 %	10,5 %	18,4 %	2,6 %	–

Učenci osnovne šole so se glede zvrstnosti pogovorov s sokrajani (nevrstniki) najpogosteje opredelili za krajevni narečni govor ali govor blizu krajevemu narečnemu. Od tega odstopajo dekleta, pri katerih prevladuje težnja h knjižnemu jeziku, in sicer v 6. razredu (55,6 %), v 7. razredu (71,4 %) in v 9. razredu (62,5 %).

Tudi tukaj je verjetno visok odstotek težnje h knjižni rabi mogoče povezati z visoko stopnjo izobrazbe staršev.

Pri srednješolcih prevladuje narečnost z več kot 80 %; izjema so le dekleta 4. letnika, pri katerih je narečnosti 60 %, govora blizu RTV pa 40 %.

Na univerzitetni ravni pričakovano prevladuje narečnost, in sicer z najnižjim odstotkom v 2. letniku (56,5 %) in najvišjim v 4. letniku (75 %), kar je mogoče povezati s samim študijskim programom, ki je do vključno 2. letnika usmerjen v knjižni jezik, v 3. letniku pa se poleg knjižnega jezika pojavljajo tudi predmeti s področja zgodovine jezika in dialektologije.

7. S sokrajani (vrstniki) najpogosteje govorim:

		Krajevni narečni govor	Govor blizu kraj. narečja	Govor blizu RTV	Splošni (knjižni) pogov. jezik	Knjižno	Sleng	Drugo
6. r. OŠ	Ž	22,2 %	11,1 %	–	–	–	66,7 %	–
	M	55,6 %	22,2 %	11,1 %	–	–	11,1 %	–
7. r. OŠ	Ž	28,6 %	–	14,3 %	–	–	57,1 %	–
	M	62,5 %	–	12,5 %	–	–	12,5 %	12,5 %
8. r. OŠ	Ž	23 %	15,5 %	–	–	–	61,5 %	–
	M	58,8 %	–	5,9 %	–	–	35,3 %	–
9. r. OŠ	Ž	25 %	–	–	–	–	75 %	–
	M	28,6 %	14,2 %	–	–	28,6 %	28,6 %	–
1. 1. SŠ	Ž	63,6 %	4,6 %	–	–	–	31,8 %	–
	M	30,7 %	23,1 %	7,7 %	–	–	38,5 %	–
2. 1. SŠ		37,5 %	15,6 %	6,3 %	–	–	40,6 %	–
3. 1. SŠ		53,3 %	23,3 %	10 %	–	–	13,4 %	–
4. 1. SŠ	Ž	40 %	20 %	20 %	–	–	20 %	–
	M	28,6 %	28,6 %	28,6 %	–	–	14,2 %	–
SJ 1		33,3 %	18 %	12,8 %	5,1 %	–	–	30,8 %
SJ 2		34,6 %	15,4 %	19,2 %	–	7,7 %	–	23,1 %
SJ 3		33,3 %	27,8 %	16,7 %	–	8,3 %	–	13,9 %
SJ 4		39 %	31,7 %	12,2 %	–	2,4 %	–	14,7 %
RP		44,9 %	20,5 %	11,5 %	–	1,3 %	–	21,8 %
PT		35 %	12,5 %	12,5 %	5 %	–	35	–

Pri osnovnošolcih se glede zvrstnosti pogovorov s sokrajani (vrstniki) pojavlja razlika v rabi med dekleti in fanti, in sicer pri dekletih prevladuje sleng (od 57,1 % do 75 %), medtem ko pri fantih prevladuje krajevni narečni govor in govor blizu krajevnemu narečnemu, poudariti pa je potrebno, da se sleng pri fantih pojavi šele v 8. razredu, in še tu z relativno nizkim odstotkom (35,3 % v 8. razredu in 28,6 % v 9. razredu).

Pri srednješolcih je več narečnosti kot rabe slenga; v 3. in 4. letniku pa raba slenga sploh pada (13,4 % v 3. letniku in 14,2 % v 4. letniku).

Na univerzitetni ravni prevladuje narečnost, in sicer niha med 47,2 % in 70,7 %. Zasedimo lahko upad rabe slenga (izjema so le študentje 1. letnika študijske smeri Prevajalstvo in tolmačenje).

8. V šoli najpogosteje govorim:

8.1 pri urah slovenščine:

		Govor blizu krajevnega narečja	Govor blizu RTV	Knjižno	Drugo
6. r. OŠ	Ž	–	–	100 %	–
	M	22,2 %	22,2 %	44,4 %	11,2 %
7. r. OŠ	Ž	14,2 %	42,9 %	42,9 %	–
	M	–	37,5 %	62,5 %	–
8. r. OŠ	Ž	14,3 %	–	85,7 %	–
	M	22,2 %	11,1 %	66,7 %	–
9. r. OŠ	Ž	–	–	100 %	–
	M	28,6 %	–	71,4 %	–
1. l. SŠ	Ž	21 %	31,6 %	47,4 %	–
	M	30,8 %	30,8 %	38,4 %	–
2. l. SŠ		16,1 %	25,8 %	58,1 %	–
3. l. SŠ		24,1 %	6,9 %	65,5 %	3,5 %
4. l. SŠ	Ž	18,2 %	27,3 %	54,5 %	–
	M	28,6 %	71,4 %	–	–
SJ 1		13,5 %	35,1 %	51,4 %	–
SJ 2		8,7 %	52,2 %	34,8 %	4,4 %
SJ 3		11,4 %	37,1 %	48,6 %	2,9 %
SJ 4		5 %	52,5 %	42,5 %	–
RP		9,3 %	42,7 %	46,7 %	1,3 %
PT		5,6 %	36,1 %	58,3 %	–

Pri osnovnošolcih pri urah slovenščine pričakovano prevladuje knjižna raba ne glede na spol, sicer pa so dekleta bolj dosledna pri rabi kot fantje; izjema so dekleta 7. razreda (85,8 % pri dekletih in 100 % pri fantih).

Tudi pri srednješolcih pri urah slovenščine pričakovano prevladuje knjižna raba, izjema so le fantje 4. letnika, kjer knjižne rabe ni zaslediti, pač pa se pojavlja govor blizu RTV.

Na univerzitetni stopnji v vseh letnikih prevladujeta knjižni jezik in govor blizu RTV (od 85,7 % do 95 %).

8.2 pri urah drugih predmetov:

		Govor blizu krajevnega narečja	Govor blizu RTV	Knjižno	Drugo
6. r. OŠ	Ž	–	–	100 %	–
	M	33,3 %	11,1 %	44,5 %	11,1 %
7. r. OŠ	Ž	42,9 %	42,9 %	14,2 %	–
	M	–	50 %	50 %	–
8. r. OŠ	Ž	20 %	20 %	53,3 %	6,7 %
	M	27,8 %	22,2 %	50 %	–

9. r. OŠ	Ž	–	–	100 %	–
	M	28,6 %	–	71,4 %	–
1. 1. SŠ	Ž	36,8 %	21,1 %	42,1 %	–
	M	53,8 %	23,1 %	23,1 %	–
2. 1. SŠ		25,8 %	38,7 %	35,5 %	–
3. 1. SŠ		31 %	31 %	38 %	–
4. 1. SŠ	Ž	36,4 %	36,4 %	27,2 %	–
	M	42,9 %	57,1 %	–	–
SJ 1		16,2 %	37,8 %	46 %	–
SJ 2		8,7 %	69,5 %	17,4 %	4,4 %
SJ 3		17,7 %	50 %	29,4 %	2,9 %
SJ 4		7,5 %	62,5 %	30 %	–
RP		16 %	60 %	60 %	–
PT		13,5 %	45,9 %	37,9 %	2,7 %

Pri osnovnošolcih prevladuje knjižna raba tudi pri urah drugih predmetov, čeprav je moč opaziti upad knjižne rabe v primerjavi z rabo pri urah slovenščine. Glede knjižne rabe je potrebno opozoriti tudi na razliko med spoloma, in sicer so dekleta pri tem (razen v 7. razredu) doslednejša.

Tudi pri srednješolcih pri urah drugih predmetov prevladuje raba knjižnega jezika, vendar se kaže njen upad v primerjavi z rabo pri urah slovenščine.

Na univerzitetni ravni je močno zastopana knjižna raba v vseh letnikih, in sicer ne glede na študijsko smer.

8.3 s sošolci in z vrstniki:

		Govor blizu krajevnega narečja	Govor blizu RTV	Knjižno	Sleng	Drugo
6. r. OŠ	Ž	33,3 %	–	–	66,7 %	–
	M	12,5 %	12,5 %	12,5 %	50 %	12,5 %
7. r. OŠ	Ž	14,3 %	–	–	85,7 %	–
	M	37,5 %	12,5 %	12,5 %	37,5 %	–
8. r. OŠ	Ž	–	7,1 %	–	92,9 %	–
	M	53,3 %	5,9 %	5,9 %	52,9 %	–
9. r. OŠ	Ž	12,5 %	–	–	87,5 %	–
	M	14,3 %	–	28,6 %	57,1 %	–
1. 1. SŠ	Ž	26,3 %	–	5,3 %	68,4 %	–
	M	7,7 %	7,7 %	–	84,6 %	–
2. 1. SŠ		30 %	10 %	3,3 %	53,4 %	3,3 %
3. 1. SŠ		36,7 %	16,6 %	–	46,7 %	–
4. 1. SŠ	Ž	27,3 %	18,2 %	9 %	45,5 %	–
	M	–	42,9 %	–	57,1 %	–
SJ 1		26,3 %	34,2 %	2,6 %	36,9 %	–
SJ 2		24 %	28 %	4 %	44 %	–
SJ 3		28,6 %	34,3 %	11,4 %	25,7 %	–
SJ 4		29,2 %	48,8 %	–	22 %	–
RP		28,6 %	32,5 %	2,6 %	33,8 %	2,6 %
PT		26,3 %	21,1 %	2,6 %	50 %	–

Učenci osnovne šole so se glede zvrstnosti pogovorov s sošolci in z vrstniki ne glede na spol najpogosteje opredelili za sleng. Izjema so fantje v 7. razredu, pri katerih je raba slenga izenačena z rabo govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (37,5 %). Raba slenga v osnovni šoli z višanjem starostne stopnje narašča; najvišjo vrednost doseže pri dekletih v 8. razredu (92,9 %). Primerjava rabe slenga med dekleti in fanti sicer pokaže, da pri dekletih močno prevladuje. V 6. in 7. razredu se pri fantih v odnosu s sokrajani vrstniki sleng sploh ne pojavlja, prevladuje krajevni narečni govor, v 8. in 9. razredu pa raba slenga v komunikaciji tako s sošolci in vrstniki kot tudi s sokrajani vrstniki narašča.

Pri srednješolcih je v vseh letnikih ustaljena raba slenga, in sicer okoli 50 %. V komunikaciji s sokrajani vrstniki se v 3. in 4. letniku pokaže upad slenga v prid narečnosti.

V 1. in 2. letniku univerzitetnega študija raba slenga niha med slabimi 34 % in 50 %, v 3. in 4. letniku pa upade na slabih 26 % in manj.

8.4 z ostalimi zaposlenimi na šoli/fakulteti:

		Krajevni narečni govor	Govor blizu krajevnega narečja	Govor blizu RTV	Knjižno	Drugo
6. r. OŠ	Ž	–	–	–	100 %	–
	M	11,1 %	22,2 %	–	66,7 %	–
7. r. OŠ	Ž	28,6 %	42,8 %	–	28,6 %	–
	M	25 %	–	25 %	50 %	–
8. r. OŠ	Ž	–	14,3 %	14,3 %	71,4 %	–
	M	5,9 %	29,4 %	5,9 %	58,8 %	–
9. r. OŠ	Ž	–	–	100 %	–	–
	M	14,3 %	14,3 %	14,3 %	57,1 %	–
1. l. SŠ	Ž	5,3 %	42,1 %	10,5 %	42,1 %	–
	M	7,7 %	38,5 %	15,3 %	38,5 %	–
2. l. SŠ		10 %	23,3 %	20 %	46,7 %	–
3. l. SŠ		10,4 %	17,2 %	27,6 %	44,8 %	–
4. l. SŠ	Ž	9 %	18,2 %	45,5 %	27,3 %	–
	M	–	42,9 %	57,1 %	–	–
SJ 1		–	18,4 %	29 %	52,6 %	–
SJ 2		–	13 %	56,5 %	26,1 %	4,4 %
SJ 3		–	17,1 %	51,5 %	31,4 %	–
SJ 4		–	20 %	37,5 %	42,5 %	–
RP		–	22,6 %	38,7 %	38,7 %	–
PT		2,8 %	13,9 %	33,3 %	50 %	–

Z ostalimi zaposlenimi na šoli se osnovnošolci najpogosteje pogovarjajo knjižno in v govoru, ki je blizu RTV; izjema so dekleta v 7. razredu, pri katerih narečnost prevladuje z 71,4 %. Razlika je najverjetneje pogojena z izobrazbeno strukturo zaposlenih, s katerimi prihajajo osnovnošolci v stik (tajnica, kuharica, hišnik, knjižničar ipd.).

V srednji šoli prevladuje knjižna raba, izjemi sta le 1. in 4. letnik, kjer je močno zastopana tudi narečnost.

Na univerzitetni stopnji v vseh letnikih enakovredno prevladujeta knjižni jezik in govor blizu RTV (skupaj v približno 80 %). Tu je razlika v izobrazbeni strukturi zaposlenih, s katerimi šolajoči se prihajajo v stik, močno vidna; z zaposlenimi z nižjo izobrazbeno strukturo študentje stika namreč nimajo.

9. Svoj krajevni govor obvladam:

		Zelo dobro	Dobro	Slabo	Drugo
6. r. OŠ	Ž	77,8 %	–	22,2 %	–
	M	87,5 %	–	12,5 %	–
7. r. OŠ	Ž	71,4 %	28,6 %	–	–
	M	57,1 %	28,6 %	–	14,3 %
8. r. OŠ	Ž	21,4 %	57,2 %	21,4 %	–
	M	76,5 %	23,5 %	–	–
9. r. OŠ	Ž	87,5 %	–	12,5 %	–
	M	57,1 %	42,9 %	–	–
1. 1. SŠ	Ž	73,7 %	26,3 %	–	–
	M	84,6 %	7,7 %	7,7 %	–
2. 1. SŠ		50 %	46,7 %	3,3 %	–
3. 1. SŠ		64,3 %	21,4 %	14,3 %	–
4. 1. SŠ	Ž	63,6 %	18,2 %	18,2 %	–
	M	71,4 %	28,6 %	–	–
SJ 1		56,8 %	37,8 %	5,4 %	–
SJ 2		34,8 %	43,5 %	21,7 %	–
SJ 3		57,1 %	25,7 %	14,3 %	2,9 %
SJ 4		52,2 %	42,5 %	5 %	–
RP		47,4 %	46 %	6,6 %	–
PT		64,9 %	29,7 %	5,4 %	–

Velika večina, to je 50 do 87,5 % osnovnošolcev, srednješolcev in študentov meni, da svoj krajevni govor obvlada zelo dobro, 20 do 57 % jih meni, da govor obvlada dobro, največ, 22,2 % (6. razred), jih meni, da ga obvlada slabo.

10. Sam krajevni govor:

		Zavestno gojim	Rad uporabljam	Nimam odnosa	Zavračam	Preziram
6. r. OŠ	Ž	27,3 %	45,4 %	18,2 %	9,1 %	–
	M	44,4 %	44,4 %	–	11,2 %	–
7. r. OŠ	Ž	33,3 %	44,5 %	22,2 %	–	–
	M	20 %	40 %	10 %	20 %	10 %
8. r. OŠ	Ž	12,5 %	50 %	31,2 %	–	6,3 %
	M	40 %	60 %	–	–	–
9. r. OŠ	Ž	22,2 %	77,8 %	–	–	–
	M	12,5 %	75 %	–	12,5 %	–
1. 1. SŠ	Ž	20,8 %	66,7 %	12,5 %	–	–
	M	35,7 %	50 %	14,3 %	–	–

2. 1. SŠ		32,4 %	56,8 %	10,8 %	–	–
3. 1. SŠ		23,5 %	67,7 %	5,9 %	2,9 %	–
4. 1. SŠ	Ž	33,3 %	33,3 %	33,3 %	–	–
	M	33,3 %	33,3 %	22,2 %	11,1 %	–
SJ 1		25,5 %	63,9 %	10,6 %	–	–
SJ 2		29 %	48,4 %	22,6 %	–	–
SJ 3		30,6 %	63,3 %	4,1 %	2 %	–
SJ 4		25,5 %	74,5 %	–	–	–
RP		25,8 %	62,4 %	10,8 %	1 %	–
PT		31,9 %	57,5 %	10,6 %	–	–

Velika večina anketiranih osnovnošolcev, srednješolcev in študentov, to je 33 do 78 %, svoj krajevni govor rada uporablja in rada posluša druge, 12,5 do 44 % anketiranih pa svoj govor zavestno goji in je nanj ponosen. V 4. letniku srednje šole in pri dekletih 8. razreda osnovne šole je odnos do narečnega govora v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami najmanj izrazit, saj dobrih 33 % oz. dobrih 31 % anketiranih do narečnega govora ne izkazuje nikakršnega odnosa. Redki anketirani narečnost zavračajo oz. jo imajo za nepotrebno; večinoma so to anketiranci, katerih starši so višje izobrazbene strukture in tudi doma ne govorijo v narečju. Preziranje narečnosti se kaže v izjemno redkih primerih; na podlagi postavljenih anketnih vprašanj se ga ne da obrazložiti.

Viri in literatura

- KENDA-JEŽ, 2004: Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti* (Obdobja 22). Ljubljana: Filozofska fakulteta. 263–276.
- KOLETNIK, Mihaela, 2001: Mariborski pogovorni jezik. *ČZN* 72. 245–254.
- KRAJNC, Mira, 2005: *Besedilne značilnosti javne govorjene besede. Na gradivu sej mariborskega mestnega sveta* (Zora 35). Maribor: Slavistično društvo.
- POGORELEC, Breda, 1965: Vprašanja govorjenega jezika. *Jezikovni pogovori*. Ur. F. Vurnik. Ljubljana: Cankarjeva založba. 132–156.
- POGORELEC, Breda, 1998: Jezikovno načrtovanje govorjenega jezika pri Slovencih. *Jezik za danes in jutri*. Ur. I. Štrukelj. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 56–65.
- SMOLE, Vera, 1997: Slovenska narečja in zanimivejši pojavi v razvoju kratkega vokalizma. *33. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ur. A. Derganc. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 281–288.
- SMOLE, Vera, 2004: Nekaj resnic in zmot o narečjih v Sloveniji danes. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti* (Obdobja 22). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 321–330.
- Slovenski pravopis*, 2001. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

- ŠEKLI, Matej, 2004: Jezik, knjižni jezik, pokrajinski oz. krajevni knjižni jezik: genetsko-jezikoslovni in družbenostnojezikoslovni pristop k členjenju jezikovne stvarnosti (na primeru slovenščine). *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti* (Obdobja 22). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 41–58.
- ŠKOFIC, Jožica, 1991: *Problemi slovenskega pogovornega jezika*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- TIVADAR, Hotimir, 2004: Podoba in funkcija govorjenega knjižnega jezika glede na neknjižne zvrsti. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti* (Obdobja 22). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 437–452.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- VALH LOPERT, Alenka, 2005: *Kultura govora na Radiu Maribor* (Zora 36). Maribor: Slavistično društvo.
- VOGEL, Jerca, 2004: Nekateri vidiki zvrstnosti govorjenega diskurza s stališča prejemnika. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti* (Obdobja 22). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 453–468.
- ZORKO, Zinka, 1995: *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor: Kulturni forum.

Priloga 1: Vprašalnik za učence/dijake

Spoštovani učenec/dijak!

Pred teboj je vprašalnik, ki vsebuje več vprašanj o različnih vrstah govora pri tebi in v tvoji okolici. **Vsak učenec/dijak ima v zvezi s tem drugačne izkušnje in drugačno mnenje, zato tukaj ni pravih in napačnih odgovorov.**

Pazljivo preberi vsako vprašanje in posreduj svoj odgovor.

Za sodelovanje se ti zahvaljujemo.

Simona Pulko in Melita Zemljak Jontes

1. Spol:	M	Ž	
2. Stopnja izobraževanja:	6. razred osnovne šole	7. razred osnovne šole	8. razred osnovne šole
	9. razred osnovne šole	1. letnik gimnazije	2. letnik gimnazije
		3. letnik gimnazije	4. letnik gimnazije

3. Izhajam iz:
- a) mesta: _____,
 - b) kraja: _____,
 - c) vasi: _____,
 - č) živel/a sem v različnih krajih, in sicer v: _____,
 - d) drugo, npr. izhajam iz druge države: _____.

4. Izobrazba matere:
- a) nedokončana osnovna šola,
 - b) osnovna šola,
 - c) srednja šola,
 - č) višja šola,
 - d) visoka šola,
 - e) več (magisterij, doktorat, specializacija).
- Izobrazba očeta:
- a) nedokončana osnovna šola,
 - b) osnovna šola,
 - c) srednja šola,
 - č) višja šola,
 - d) visoka šola,
 - e) več (magisterij, doktorat, specializacija).

5. Doma najpogosteje govorim:
- a) krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
 - b) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - c) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - č) knjižno,
 - d) drugo: _____.

2. S sokrajani (nevrstniki) najpogosteje govorim:
- a) krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
 - b) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - c) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - č) knjižno,
 - d) drugo: _____.

3. S sokrajani (vrstniki) najpogosteje govorim:
- a) krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
 - b) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - c) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - č) knjižno,
 - d) v govoru mladostnikov (slengu),
 - e) drugo: _____.

4. V šoli najpogosteje govorim:

8.1 pri urah slovenščine:

- a) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),

- b) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
- c) knjižno,
- č) drugo: _____.

8.2 pri urah drugih predmetov:

- a) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
- b) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
- c) knjižno,
- č) drugo: _____.

8.3 s sošolci in vrstniki:

- a) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
- b) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
- c) knjižno,
- č) v govoru mladostnikov (slengu),
- d) drugo: _____.

8.4 z ostalimi zaposlenimi na šoli (npr. tajnica, hišnik, kuharice ...):

- a) krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
- b) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
- c) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
- č) knjižno,
- d) drugo: _____.

9. Svoj krajevni govor obvladam:

- a) zelo dobro (razumem in govorim),
- b) dobro (razumem in govorim večino besed),
- c) slabo (razumem in govorim malo besed),
- č) drugo: _____.

10. Sam krajevni govor (izbereš lahko tudi več odgovorov):

- a) zavestno gojim in sem nanj ponosen,
- b) rad uporabljam svojega in poslušam druge,
- c) nimam do njega nikakršnega odnosa,
- č) zavračam, je nepotreben,
- d) preziram, je primitiven.

Priloga 2: Vprašalnik za študente

Spoštovani študent!

Pred vami je vprašalnik, ki vsebuje več vprašanj o različnih vrstah govora pri vas in v vaši okolici. Vsak študent ima v zvezi s tem drugačne izkušnje in drugačno mnenje, zato tukaj ni pravih in napačnih odgovorov.

Pazljivo preberite vsako vprašanje in posredujte svoj odgovor.

Za sodelovanje se vam zahvaljujeva.

Simona Pulko in Melita Zemljak Jontes

-
- Spol: M Ž
 - Stopnja izobraževanja: 1. letnik
2. letnik
3. letnik
4. letnik
Fakulteta: _____
Študijska smer: _____
 - Izhajam iz:
 - mesta: _____,
 - kraja: _____,
 - vasi: _____,
 - živel/a sem v različnih krajih, in sicer v: _____,
 - drugo, npr. izhajam iz druge države: _____.
 - Izobrazba matere:
 - nedokončana osnovna šola,
 - osnovna šola,
 - srednja šola,
 - višja šola,
 - visoka šola,
 - več (magisterij, doktorat, specializacija).Izobrazba očeta:
 - nedokončana osnovna šola,
 - osnovna šola,
 - srednja šola,
 - višja šola,
 - visoka šola,
 - več (magisterij, doktorat, specializacija).
 - Doma najpogosteje govorim:
 - krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
 - nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - nadnarečno obliko govora, ki je bliže splošnemu pogovornemu jeziku, torej, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - splošni (knjižno-) pogovorni jezik,
 - knjižno,
 - drugo: _____.

2. S sokrajani (nevrstniki) najpogosteje govorim:
- krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
 - nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - nadnarečno obliko govora, ki je bliže splošnemu pogovornemu jeziku, torej, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - splošni (knjižno-) pogovorni jezik,
 - knjižno,
 - drugo: _____.
3. S sokrajani (vrstniki) najpogosteje govorim:
- krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
 - nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - nadnarečno obliko govora, ki je bliže splošnemu pogovornemu jeziku, torej, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - splošni (knjižno-) pogovorni jezik,
 - knjižno,
 - sleng,
 - drugo: _____.
4. Na fakulteti najpogosteje govorim:
- 8.1 *pri urah slovenščine:*
- nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - knjižno,
 - drugo: _____.
- 8.2 *pri urah drugih predmetov:*
- nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - knjižno,
 - drugo: _____.
- 8.3 *s kolegi študenti:*
- nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
 - nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
 - knjižno,
 - v govoru mladostnikov (slengu),
 - drugo: _____.

8.4 z ostalimi zaposlenimi na fakulteti:

- a) krajevni narečni govor (to je tako, kot govorijo sokrajani),
- b) nadnarečno obliko govora, ki je blizu krajevnemu narečnemu govoru (to je govor, ki vsebuje večinoma narečne besede in besede, ki jih uporabljajo npr. učitelji v šoli),
- c) nadnarečno obliko govora, ki vsebuje malo narečnih besed in več takih, ki jih uporabljajo na nacionalnem radiu ali televiziji,
- č) knjižno,
- d) drugo: _____.

9. Svoj krajevni govor obvladam:

- a) zelo dobro (razumem in govorim),
- b) dobro (razumem in govorim večino besed),
- c) slabo (razumem in govorim malo besed),
- č) drugo: _____.

10. Sam krajevni govor (izberete lahko tudi več odgovorov):

- a) zavestno gojim in sem nanj ponosen,
- b) rad uporabljam svojega in poslušam druge,
- c) nimam do njega nikakršnega odnosa,
- č) zavračam, je nepotreben,
- d) preziram, je primitiven.

